

Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах

Постановка проблеми. Нерівномірність сучасного розвитку національної економіки, нестабільність ринкового середовища супроводжуються ускладненням економічних явищ, що зумовлює об'єктивну необхідність удосконалення механізму забезпечення конкурентоспроможності підприємства.

Ефективність виробництва є одним із ключових аспектів конкурентної боротьби за ринок і клієнта. Вона уможливорює проаналізувати поточний стан підприємства, виявити недоліки й відповідно до результатів розробити комплексну програму заходів щодо їх усунення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дане питання є актуальним і його вивченню присвячені наукові праці таких вітчизняних учених, як П.Т. Саблук [6], С.П. Азізов [1], Е.М. Лібанова [3], В.С. Дієсперов [2] та іноземних науковців як Д. Пельян [9], М. Лангемайр [10] та ін. Їхні праці допомогли в розкритті сутності проблеми розуміння ролі економічної ефективності виробництва в умовах вільної конкуренції. Проте слід зазначити, що недостатньо уваги приділено питанню підвищення конкурентоспроможності державних підприємств [1-3; 6].

Мета статті – оцінка економічної ефективності виробництва продукції тваринництва в сільгосппідприємствах Вінницької області з різними формами господарювання й

визначення рівня їхньої конкурентоспроможності.

Виклад основних результатів дослідження. Воно проводилося на базі двох підприємств: Дослідне господарство державне підприємство «Олександрівське» (с. Олександрівка, Тростянецький район) і приватно-орендне підприємство «Рідний край» (с. Тростянець, Ямпільський район). Також для наочності будуть використані статистичні матеріали.

Основними показниками економічної ефективності тваринництва є: рівень продуктивності праці та трудомісткість, виробнича собівартість продукції (молока і м'яса) та їх рентабельність, обсяг виробництва продукції у підприємстві з розрахунку на 100 га сільськогосподарських угідь, продуктивність тварин – середньорічний надій на корову молочного стада й середньодобовий приріст, витрати кормів із розрахунку на 1 ц молока чи приросту живої маси; жива маса однієї голови, реалізованої на м'ясо.

Розглянемо три традиційно основних напрями тваринництва у Вінницькій області по кожному із вищезгаданих показників. Розпочнемо із відгодівлі великої рогатої худоби. Із рисунка 1 бачимо позитивну тенденцію зростання продуктивності праці на даному напрямі в обох підприємствах. Проте різке зростання показника ПОП «Рідний край» у 2010 році викликане не нарощуванням обсягів виробництва, а простим скороченням стада, що підтверджується показниками продуктивності праці у кількісному вимірі.

* Науковий керівник – В.С. Дієсперов, доктор економічних наук.

© О.О. Корнійчук, 2013

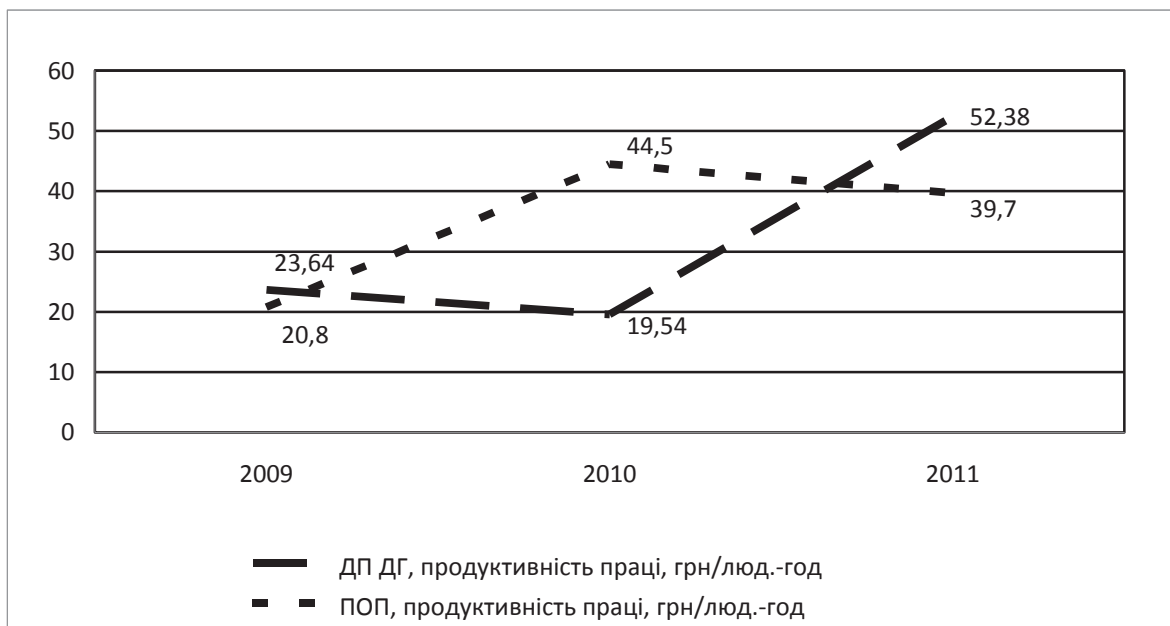

Рис. 1. Зміни вартісного виміру продуктивності праці на вирощуванні ВРХ в підприємствах у 2009–2011 рр.*

*Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

Протягом періоду спостережень за одну людину-годину в приватно-орендному підприємстві стабільно виробляли 0,02 ц продукції, у державному – спостерігається зменшення на 0,01 ц (до 0,03 ц), що відповідно позначилося на доході.

Розглянемо показники трудомісткості даного напрямку в обох підприємствах (рис.2). Тенденції тут діаметрально протилежні. Крім того, дані 2010 року є переконливим підтвердженням того, що ДП ДГ мало проблеми із продуктивністю праці, а ПОП скорочувало поголів'я.

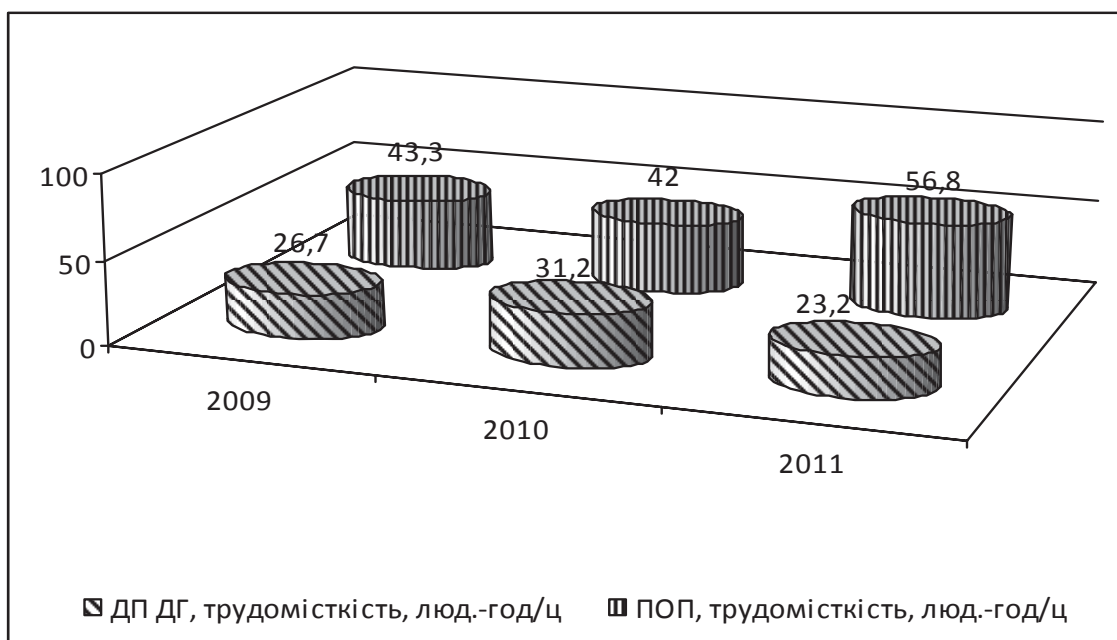

Рис. 2. Зміни кількісного виміру трудомісткості на вирощуванні ВРХ в підприємствах у 2009–2011 рр.

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

Для подальшого вивчення ситуації розраховуємо собівартість продукції в перерахунку

на 1 ц виробленої продукції. Якщо в державному підприємстві собівартість 1 ц вироб-

леної продукції в 2009 році становила 1,29 тис. грн, то в 2011-му вже 1,82 тис. грн. Відповідні показники і в приватно-орендному підприємстві – 1,47 тис. грн і 2,29 тис. грн.

Цікавим є розрахунок собівартості відгодівлі однієї голови худоби. ДП ДГ «Олександрівське» у 2009 році витрачало 5110 грн

на відгодівлю однієї тварини, а в 2011-му цей показник вже становив 7700 грн. Аналогічна ситуація і в ПОП «Рідний край» – відповідно 4120 та 6710 грн.

Безумовно, з таким стрімким зростанням собівартості рентабельність не може бути позитивною (табл. 1).

1. Рентабельність вирощування ВРХ підприємствах за період дослідження, %

Рік	ДП ДГ «Олександрівське»	ПОП «Рідний край»
2009	-13,91	-38,32
2010	-19,74	-37,22
2011	-3,76	-39,26

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

Ключовими факторами зростання собівартості продукції й відповідно від'ємної рен-

табельності є підвищення заробітної плати і перевитрати кормів (табл. 2).

2. Витрати кормів на 1 ц виробленої продукції, ц к.о.

Рік	ДП ДГ «Олександрівське»	ПОП «Рідний край»
2009	10,2	14,6
2010	11,3	27,2
2011	11,1	26,2

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

Такі показники незіставні з рекомендованими 8,5 ц к.о./ц виробленої продукції. Дана ситуація є прямим наслідком незбалансованого раціону годівлі тварин. Важливим є також питання середньодобових приростів. ДП ДГ в середньому за три роки мало показник на рівні 713 г, а ПОП – 446 г. Водночас (2009-2011 рр.) середньодобові прирости у Вінницькій області становили 453 г, а по Україні – 460 г [8].

Негативним наслідком двох попередніх факторів є зниження показника оборотності ферми, а відтак, недоодержання прибутку.

Спостерігається також різке зниження показника кількості виробленої продукції на 100 га, що доводить про зниження інтенсивності господарювання на даному напрямку. У державному підприємстві спад становив 2,4 ц (до 62,62 ц/100 га), а в приватному – відповідно – 5,38 ц (до 11,5 ц/100 га). Водночас передові підприємства області мають показник на рівні 125 ц/100 га (племзавод «Перемога», с. Високе, Томашпільський район) і 135 ц/100га (ПП «Радівське», с. Радівка, Калинівський район) [4; 5].

Середня маса однієї голови, зданої на м'ясо, постійно зростає в обох підприємст-

вах, проте різниться майже в півтора раза. ДП ДГ «Олександрівське» в 2009 році здавало тварин із масою в середньому близько 396 кг, але в 2011 році масу вдалося збільшити на 27 кг, ПОП «Рідний край» за три роки збільшило масу тварин, що здають на м'ясо, на 13 кг (до 293 кг).

Отже, попри різні показники інтенсивності вирощування великої рогатої худоби для підприємств є спільний результат – від'ємна рентабельність. Проблема полягає у високій виробничій собівартості продукції та низькій закупівельній ціні. Якщо вплинути на ціни підприємства навряд чи можуть, то зменшити собівартість м'яса цілком можливо шляхом оптимізації раціонів відповідно до наукових рекомендацій.

Щодо свинарства, то упродовж дослідження продуктивність праці в цій галузі постійно зростала в обох підприємствах (рис. 3). Відповідно знижувалися показники трудомісткості продукції (рис. 4). Проте особливих успіхів вдалося досягти ПОП «Рідний край», де за три роки у шість разів підвищилася продуктивність праці (до 0,06 ц/люд.-год) та практично воно вийшло на один рівень із державним підприємством.

Дані позитивні зміни знайшли відображення і в зменшенні трудомісткості 1 грн доходу із

0,09 люд.-год до 0,02, що також відповідає рівню ДП ДГ.

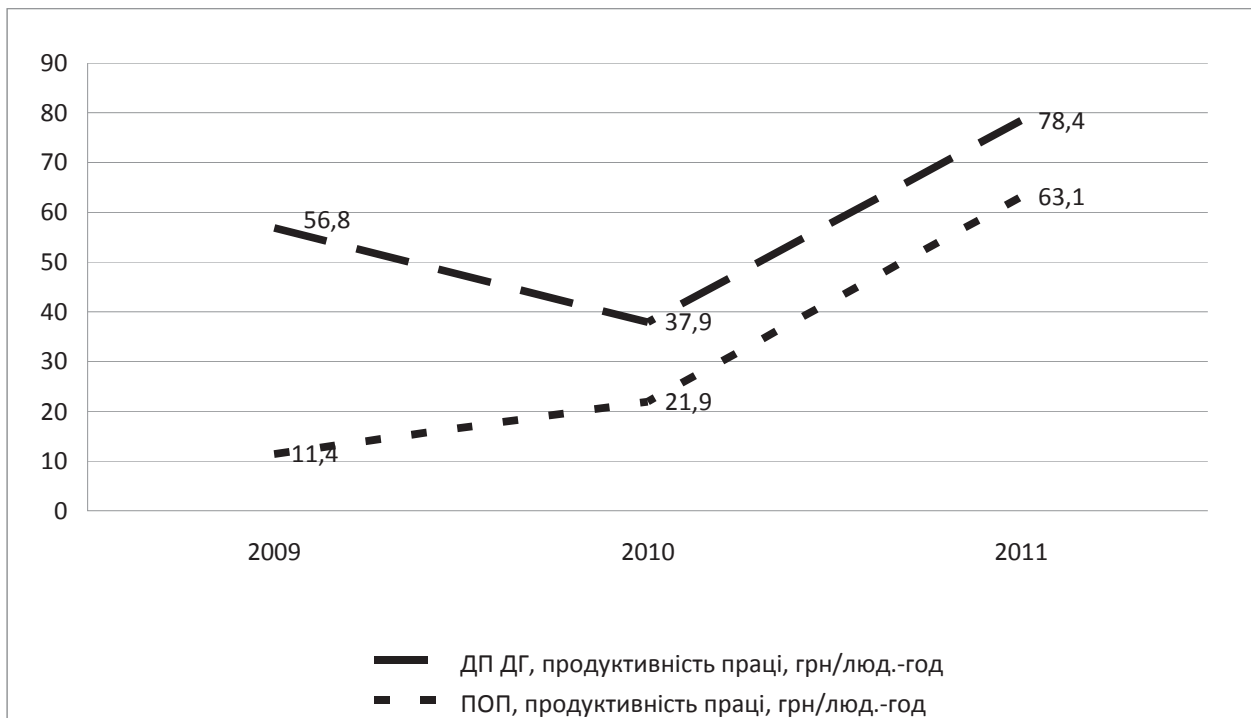

Рис. 3. Зміни вартісного виміру продуктивності праці на вирощуванні ВРХ в підприємствах у 2009–2011 рр.

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

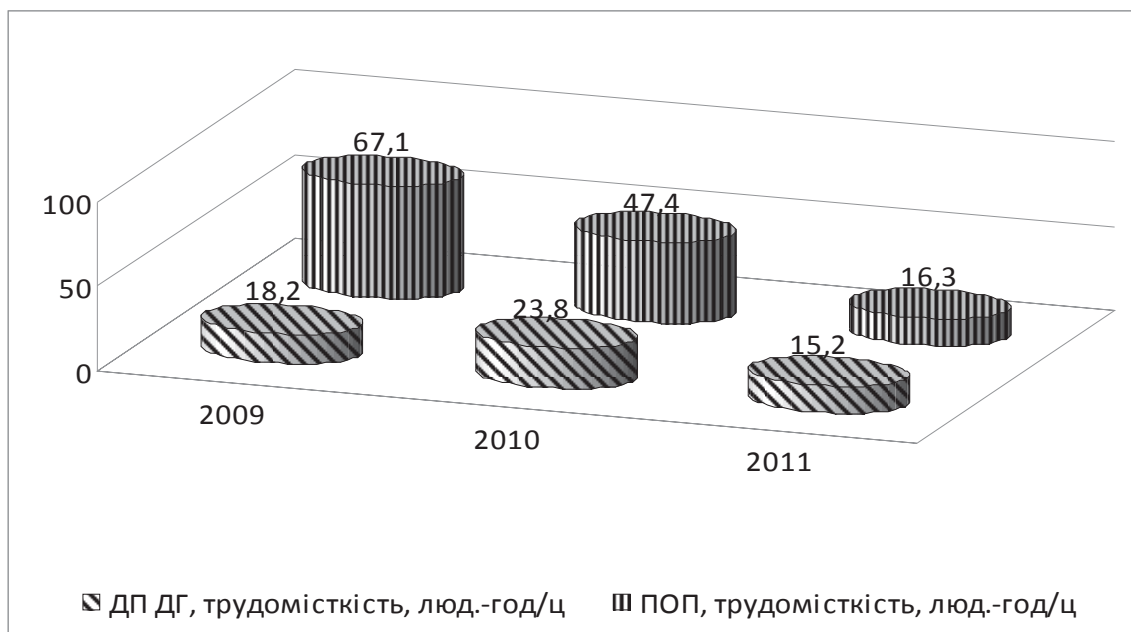

Рис. 4. Зміни кількісного виміру трудомісткості на вирощуванні ВРХ в підприємствах у 2009–2011 рр.

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

Тепер проаналізуємо зміни виробничої собівартості продукції підприємств по відношенню до виробництва за 2009–2011 роки. У ДП «Олександрівське» витрати на ви-

робництво 1 ц свинини скоротилися на 193 грн (до 719 грн), а у приватно-орендному зменшення становило 1544 грн (до 2272 грн).

Виходячи з даних сум можна розрахувати собівартість відгодівлі однієї свині, що здається на м'ясо. Отже, за аналізовані роки собівартість відгодівлі знизилася в обох підприємствах, проте в ДП ДГ «Олександрівське» на 18,9 грн (до 783,7 грн), а в ПОП «Рідний край» – на 273 грн (до 1749,5 грн).

ПОП при позитивні зміни рентабельності продукції свинарства залишається низькою (табл. 3).

3. Рентабельність відгодівлі свиней у підприємствах, %

Рік	ДП ДГ «Олександрівське»	ПОП «Рідний край»
2009	31,93	-80
2010	-11,77	-71,22
2011	-4,33	18,86

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

Проблеми свинарства такі ж як і при вирощуванні великої рогатої худоби. Надзвичайно гостро стоїть питання переосмислення підходів до складання раціонів. На 2009 рік витрати кормів на 1 ц виробленої продукції замість нормативних 4 ц к.о. становили 8,7 ц к.о. у ДП ДГ та 246,5 ц к.о. у ПОП. Навіть незважаючи на зменшення витрат обома підприємствами до 6 ц к.о. у 2011 році, вони все одно є більшими від норми.

Середньодобові прирости за час спостережень у підприємствах зросли приблизно на 22-23 г і становили в 2011 році 401 г у державному і 321 г у приватному. Якщо порівнювати ці показники з обласними (118 г), то в підприємствах свині набирають вагу в більшу, проте порівняно із середньоукраїнським показником (380 г) приватне підприємство недопрацює.

Саме доведення до норми витрат кормів і збільшення середньодобових приростів дасть змогу підвищити оборотність ферми і, як результат, вивести рентабельність на позитивні показники.

Вагомим показником інтенсивності виробництва у свинарстві є кількість виробленої продукції з розрахунку на 100 га ріллі. В Олександрівці цей показник у середньому за 2009-2011 роки дорівнював 36,7 ц, тоді як у Тростянці – лише 4,3 ц. Для порівняння цей показник за даний період по Вінницькій області становив 10,4 ц, а по Україні – 10,8 ц [8].

Наступним показником є маса однієї голови, зданої на забій. За період дослідження

він суттєво різнився по підприємствах і роках. ДП ДГ «Олександрівське» у 2009 році здавало тварин із середньою живою масою 88 кг, а в 2011-му – 109 кг; ПОП «Рідний край» – відповідно 53 та 77 кг.

ПОП при позитивну динаміку в деяких показниках рентабельність свинарства від'ємна, що може призвести до відмови розвитку галузі.

Ключовими проблемами є незбалансований раціон і, на нашу думку, генетика тварин. У підприємствах вирощують свиней породи велика біла, що належить до категорії тварин комбінованого напрямку продуктивності. Але вищу продуктивність мають тварини спеціалізованих м'ясних порід, отже, доцільною є заміна стада.

Молочне скотарство за нинішньої ситуації в тваринництві можна впевнено назвати системоутворювальним напрямом, адже завдяки прибуткам від реалізації молока існує практично вся галузь.

У цілому за період досліджень продуктивність праці у грошовому еквіваленті в обох підприємствах зросла в 1,5-2 рази (рис. 5), проте в натуральних показниках залишилася на тому ж рівні (0,4 ц/люд.-год).

Трудомісткість 1 ц виробленої продукції в приватно-орендному підприємстві була нижчою протягом 2009-2010 років, але в 2011-му в обох підприємствах показник мав позначку 2,8 люд.-год/ц.

Якщо ж визначати тренд, то в обох випадках є зростання показника (рис. 6).

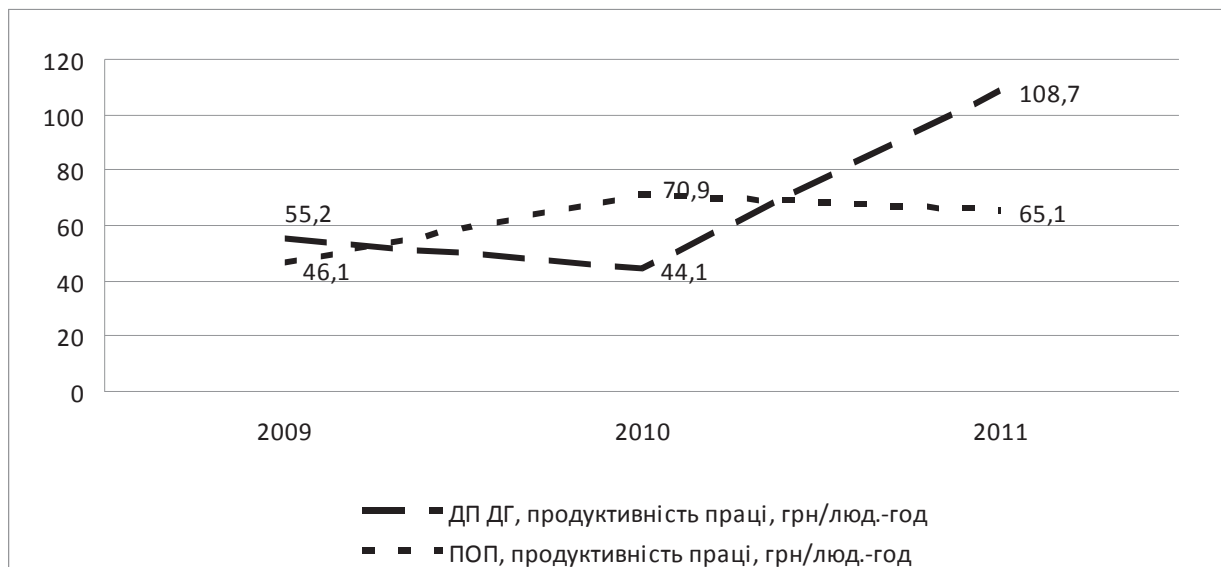

Рис. 5. Зміни вартісного виміру продуктивності праці на вирощуванні ВРХ в підприємствах у 2009–2011 рр.

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

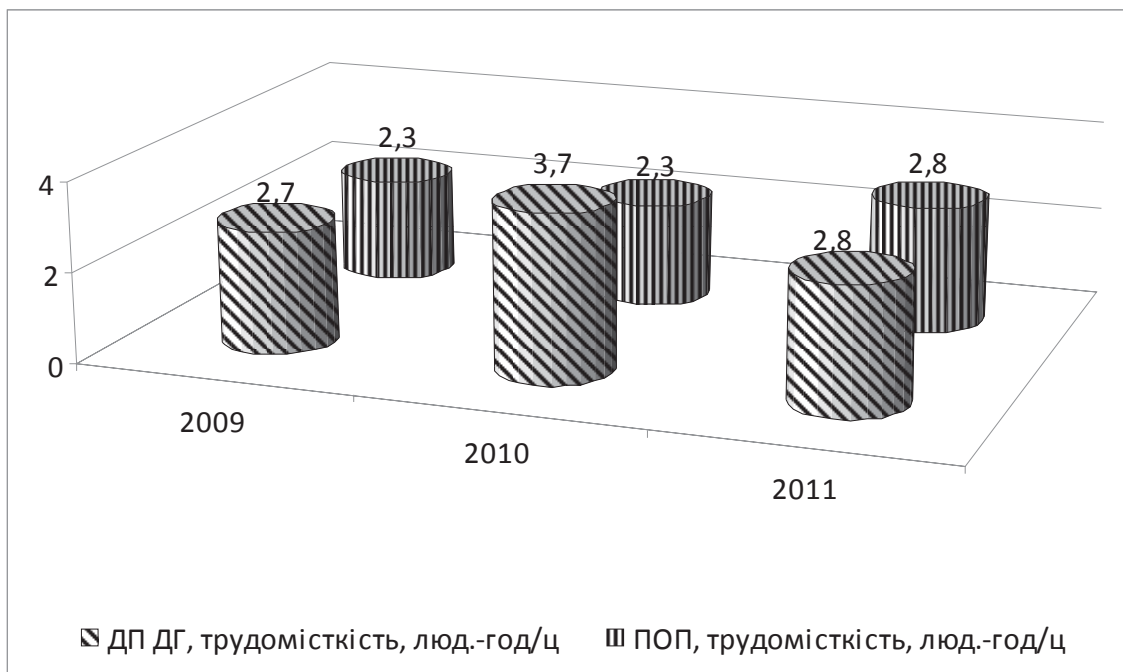

Рис. 6. Зміни кількісного виміру трудомісткості на вирощуванні ВРХ в підприємствах у 2009–2011 рр.

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

Трудомісткість 1 грн валового доходу за період спостережень становила 0,02 люд.-год в обох підприємствах.

Для подальшого дослідження розрахуємо відношення собівартості продукції до валового виробництва продукції.

У ДП ДГ «Олександрівське» виробнича собівартість 1 ц молока у 2009 році станови-

ла 150 грн, а в 2011-му вже 185 грн, за аналогічний період у ПОП «Рідний край» – 76 і 181 грн ц. Проте рентабельність молока залишається високою (табл. 4). Це зумовлено підвищенням надоїв від однієї корови та жирності молока. Тому розглянемо дані показники детальніше.

4. Рентабельність виробництва молока в підприємствах, %

Роки	ДП ДГ «Олександрівське»	ПОП «Рідний край»
2009	31,79	3,38
2010	69,78	22,44
2011	72,14	17,84

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

У державному підприємстві обсяги виробленої продукції за 2009–2011 роки зросли на 4312 кг і в середньому за три роки становили 2914,5 т. При цьому надої від однієї корови за ці роки зросли на 787,33 кг, а середньозважений показник по підприємству дорівнював 7103,76 кг.

Через скорочення молочного стада у приватному підприємстві суттєво зменшилося виробництво молока (-2527 ц), середня щорічна кількість виробленої продукції становила 11193 ц. При цьому надій від корови в

середньому за період досліджень дорівнював 4593,7 ц, а продуктивність однієї корови зросла на 486 ц.

Якість молока, тобто відсоток жиру, залишилась практично незмінною – 3,58-3,6%, а білка 3,5%.

Надзвичайно важливим моментом у веденні молочного скотарства є правильно складений раціон. Відповідно до нього плануються витрати кормів, які впливають не тільки на молоковіддачу у корови, а й на рентабельність виробництва молока (табл. 5).

5. Витрати кормів на 1 ц виробленої продукції, ц к.о.

Рік	ДП ДГ «Олександрівське»	ПОП «Рідний край»
2009	1,2	1,4
2010	1,1	1,3
2011	1,2	1,4

Джерело: Сформовано на основі первинної документації підприємств.

Показник виробництва молока на 100 га угідь в Олександрівці в 2011 році по відношенню до 2009 року зріс на 128,3 ц і становив 934,7 ц. У Тростянці за аналогічний період показник знизився, причому досить відчутно – з 469,3 до 366,7 ц.

Висновки. Як бачимо із результатів дослідження, ДП ДГ «Олександрівське» порівняно з ПОП «Рідний край» набагато ефективніше веде тваринницьку галузь. На даному прикладі переконуємося, що державне

підприємство може бути успішним і конкурентоспроможним.

Попри різні показники економічної ефективності й масштаби обидва підприємства мають абсолютно однакові проблеми у напрямках, що пов'язані з виробництвом м'яса. Як не прикро, досить часто результати праці цілих колективів нівелюються через невідрегульовану цінову політику і тільки завдяки комплексному підходу до виробництва галузь у цілому є прибутковою й рентабельною.

Список використаних джерел

1. *Азізов С.П.* Організація виробництва і аграрного бізнесу в сільськогосподарських підприємствах/ за ред. проф. С.П. Азізова. – К.: ІАЕ, 2001. – 834 с.
2. *Дієсперов В.С.* Ефективність виробництва у сільськогосподарському підприємстві: моногр. / В.С. Дієсперов. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – С. 14-26.
3. Економічна безпека: навч. посіб. / [З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул, Е.М. Лібанова, В.І. Кириленко] та ін. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
4. *Коваль С.* Генетичний потенціал великої рогатої худоби на Вінниччині / С. Коваль, А. Германюк, С. Франков. – [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: <http://agroua.net/animals/catalog/ag-1/a-0/info/aig-25>.
5. Герої України – Пачевський Анатолій Мартинович [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу: <http://ukrgeroes.narod.ru/PachevskyAM.html>.
6. *Саблук П.Т.* Демографічні проблеми українського села: наук. доп./ П.Т. Саблук, К.І. Якуба: відп. ред. акад. УААН П.Т. Саблук. – К.: ІАЕ УААН, 2002. – 38 с.
7. Статистичний щорічник Вінниччини за 2009 рік [текст] : Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця, 2010. – 638 с.
8. Статистичний щорічник Вінниччини за 2010 рік [текст] : Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця, 2011. – 645 с.

9. Darja Peljhan Performance Measurement: Productivity of labour, Efficiency, and Profitability. – [Електронний ресурс]. – 2011. – Режим доступу: http://www.miha.ef.uni-lj.si/_dokumenti3plus2/195172/ITB_1011DP_Performance.pdf.
10. Michael Langemeier Labor Efficiency and Productivity. – [Електронний ресурс]. – 2008. – Режим доступу: http://www.agmanager.info/events/...profit/.../4_Langemeier_Efficiency_Paper.pdf.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2012 р.

*

УДК 339.543.012.42:338.43 (477)

*О.В. ОДОСІЙ, аспірант**

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Рівень тарифного захисту агропродовольчого ринку України в умовах формування зони вільної торгівлі

Постановка проблеми. У 2012 року Україна увійшла в заключний етап щодо укладення з Європейським Союзом Угоди про асоціацію (УА), яка повинна змінити чинну Угоду про партнерство та співробітництво (УПС) й розпочати новий якісний етап розвитку двосторонніх відносин. Переговорний процес уже майже завершився, і лише певні політичні розбіжності обох сторін відкладають підписання Угоди на невідомий термін.

Положення про створення зони вільної торгівлі є найбільш складною частиною майбутньої Угоди про асоціацію. Значна увага під час переговорів приділяється визначенню параметрів торгівлі так званими «чутливими» товарами – сільськогосподарська продукція та продукція харчової галузі [2]. Слід зазначити, що обидві сторони задекларували мету лібералізувати до 95% торгівлі й дозволити виключення із режиму вільної торгівлі 5%, головним чином, для агропродовольчої продукції.

Європейський вектор розвитку зовнішньої політики України та структурні зрушення в українській економіці в рамках вступу до СОТ визначають необхідність обґрунтування

економічних наслідків лібералізації торгівлі для агропродовольчого ринку. З цієї точки зору актуальність даної роботи полягає в оцінці сучасного стану тарифного захисту ринку агропродовольчих товарів в Україні та ЄС-27, а також в обґрунтуванні зовнішньоторговельної політики обох сторін на коротко- й довгострокову перспективу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання митно-тарифної політики України в умовах трансформування економічної системи та посилення інтеграційних процесів розглядаються в наукових працях українських авторів: Т. Осташко, В. Точиліна, В. Венгера [1], С. Кирилюка [3], В. Назаренка [4], Н. Осадчої [5] й інших. Проте у вітчизняній економічній літературі практично відсутні роботи, в яких би комплексно досліджувалися митно-тарифні відносини як інтегрована система регулювання різних галузей економіки.

Мета статті – проаналізувати поточний рівень тарифного захисту ринку агропродовольчих товарів в Україні та Європейському Союзі та визначити його особливості в умовах створення зони вільної торгівлі (ЗВТ).

Виклад основних результатів дослідження. Регулювання зовнішньоторговельних відносин як у Європейському Союзі, так і в Україні ґрунтується на використанні тарифних та нетарифних методів. Щоб відповісти на питання як вільна торгівля вплине

* Науковий керівник – А.Д. Діброва, доктор економічних наук, професор.

© О.В. Одосій, 2013